ОБСЄ Організація з безпеки та співробітництва в Європі
Координатор проектів ОБСЄ в Україні

Government of Canada Gouvernement du Canada

НАЦІОНАЛЬНА АСОЦІАЦІЯ АДВОКАТІВ УКРАЇНИ

Особливості застосування статті 1 Першого протоколу до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод

М.В. Бем,

Стаття 1 Протоколу № 1 до Конвенції

Кожна фізична або юридична особа має право мирно володіти своїм майном.

Ніхто не може бути позбавлений своєї власності інакше як в інтересах суспільства і на умовах, передбачених законом і загальними принципами міжнародного права.

Попередні положення жодним чином не обмежують право держави вводити в дію такі закони, які вона вважає за необхідне, щоб здійснювати контроль за користуванням майном відповідно до загальних інтересів або для забезпечення сплати податків чи інших зборів або штрафів

Концепція «майна» у розумінні статті 1 Протоколу № 1 до Конвенції

Закріплюючи право кожного на мирне володіння своїм майном, стаття 1 за своєю суттю є гарантією права власності (рішення від 13 червня 1979 року у справі «Маркс проти Бельгії», п. 69).

Поняття майно має Автономне значення, яке, звичайно, не обмежується правом власності на **речі матеріального світу**: у розумінні цього положення певні інші права та інтереси, які є активами, можуть також розглядатися як **майнові права**, а отже, майно (рішення від 23 лютого 1995 року у справі «Гасус Дозір унд Фьордертехнік Гмбг проти Нідерландів», п. 53).

Під дію статті 1 Протоколу № 1 до Конвенції підпадає право вимоги, якщо воно достатньою мірою встановлене, щоб являти собою актив.

Коли основою вимоги є майновий інтерес, то особа, яка її має, вважатиметься такою, що має «легітимне сподівання» («Федоренко проти України», «Едуард Петрович Мельник проти України») на отримання майна, за наявності однієї з умов:

- Якщо наявне остаточне судове рішення, що підтверджує це право («Бурдов проти Росії», «Юрій Миколайович Іванов проти України»,, «Агрокомплекс проти України»);
- Якщо є достатнє правове підґрунтя у національному законодавстві, що підтверджує вимогу («Брезовец проти Хорватії», «Рисовський проти України», «Кечко проти України», «Стреч проти Великобританії», «Москаль проти Польщі», «Сук проти Укріни», «Федоренко проти України», «Україна-Тюмень проти України»).

Протилежна позиція - «Копецький проти Словаччини», «Суханов та Ільченко проти України»

Також майном в розумінні статті 1 Протоколу № 1 до Конвенції вважаються:

- Права інтелектуальної власності, зокрема право на торгову марку («Балан проти Молдови» - підтверджене судом авторське право);
- Акції товариств – при цьому, не лише в частині їх вартості, а й прав, які вони надають власнику: можливість непрямого контролю за активами товариства, право голосу та право впливати на товариство («Совтрансавто-Холдинг проти України»);
- Право на здійснення підприємницької діяльності («Стебницький та «Комфорт» проти України»; «Тре Трактьорер Акцієнболяг проти Швеції» - скасування ліцензії на торгівлю алкогольними напоями; «Центро Европа С.р.л. та Ді Стефано проти Італії» - невиділення ліцензованій телекомпанії в установлений ліцензією строк частот для здійснення телемовлення);
- Клієнтура («Ван Марле проти Нідерландів»);
- Неодержаний прибуток, якщо його зароблено («Амбруозі проти Італії» - адвокат не зміг отримати гонорар по договору за виграну в суді справу «Кечко проти України» - вчитель не зміг отримати надбавку до зарплати).

Не можуть бути майном в розумінні статті 1 Протоколу № 1 до Конвенції:

- сподівання на визнання існування права власності, яке давно було неможливо використовувати ефективно, не може вважатися «майном» в сенсі статті 1 Першого протоколу;
- це ж стосується умовної вимоги, яка втрачає силу внаслідок недотримання цієї умови (*Malhous v. the Czech Republic* (dec.), № 33071/96, 13 грудня 2000 року, ECHR 2000-XII)
- право набути майно (право на індексування заощаджень – «Іван Юрійович Гайдук та інші проти України»; соціальна виплата не була проіндексована – «Зоя Миколаївна Данилюк проти України).

Ч. 2 ст. 1 Протоколу № 1 до Конвенції: Ніхто не може бути позбавлений своєї власності інакше як в **інтересах суспільства** і на умовах, передбачених **законом і загальними принципами міжнародного права**.

Ніхто не може бути позбавлений своєї власності інакше як (…) на умовах, передбачених **законом (…)**.

Вислів «передбачено законом» у статтях Конвенції вимагає не лише того, щоб оскаржуваний захід мав **певне підґрунтя у національному законодавстві**; він також стосується **якості закону**, про який йдеться. Закон має бути **доступним** для зацікавлених осіб та **сформульованим з достатньою точністю** для того, щоб надати їм можливість – за необхідності шляхом надання відповідної інформації – передбачати тією мірою, що є розумною за відповідних обставин, наслідки, які може спричинити його дія («Санді Таймз проти Сполученого Королівства (№ 1)»; «Реквені проти Угорщини»; «Ротару проти Румунії)

- Відповідність чинному законодавству («Андрій Руденко проти України», «Стебницький і «Комфорт» проти України», «Серявін та інші проти України», «Кечко проти України», «Сук проти України»).

- Якість закону: доступність, чіткість, передбачуваність («Балан проти Молдови», «Брезовец проти Хорватії», «Сєрков проти України» (Закон «Про ПДВ», Закон «Про державну підтримку малого підприємництва» та Указ Президента «Про спрощену систему оподаткування (…)»), «Щокін проти України», ухвала «ТОВ «Компанія «МАСА інвест груп» проти України» (чітке та передбачуване законодавство, послідовна практика, можливість оскарження, відсутність ознак непропорційності);

- Відсутність нормативно-правового акта, який би визначав розмір виплати, на яку розраховував заявник («Суханов та Ільченко проти України»).

Для того, щоб відповідати Конвенції, позбавлення повинно бути законним і спрямованим на досягнення справедливого балансу між інтересами суспільства та інтересами заявника («Стреч проти Сполученого Королівства», «Рисовський проти України», «Оксана Омелянівна Білозір та Віра Омелянівна Різова проти України», «Балан проти Молдови», «Україна-Тюмень проти України», «Федоренко проти України», «Інтерсплав проти України», «Москаль проти Польщі», «Амбруозі проти Італії»).

Позитивні зобов'язання держави за статтею 1 Протоколу № 1 до Конвенції

Суд нагадує, що стаття 1 Протоколу 1, яка спрямована в основному на захист особи від будь-якого посягання держави на право володіти своїм майном, також зобов’язує державу приймати деякі необхідні заходи, спрямовані на захист права власності.

У кожній справі, в якій йде мова про порушення вищезгаданого права, Суд повинен перевірити дії чи бездіяльність держави з огляду на дотримання балансу між потребами загальної суспільної потреби та потребами збереження фундаментальних прав особи, особливо враховуючи те, що заінтересована особа не повинна нести непропорційний та непомірний тягар.

Справи «Новоселецький проти України», «Совтрансавто проти України», «Суханов та Ільченко проти України».

Дякую за увагу!